

enim fingi potest spiritus ita adhaerere et uniri igni, ut ratione illius unionis quasi formaliter affligatur a calore ipso, qui inest igni, sicut anima unita corpori affligitur ex nimia unctione corporis. Illa enim unio non est formalis, ut per se notum est, et teligit Augustin. cum dixit, *non impertiendo vitam*; seclusa autem unione formalis nulla est alia quæ ad illud genus poenæ sufficiat; imo nulla est alia possibilis nisi effectiva, ultra indistantiam localem; effectiva autem hic non est per effectionem animæ in ignem, tum quia esset impertinens ad cruciatum; tum quia fingi non potest nisi mere gratis; ergo est per effectionem ignis in animas vel spiritus. Hoc ipsum significavit Gregorius, dicens: *Ez igni visibili ardor atque dolor invisibilis trahitur*; non enim trahitur solum objective, ut supra ostensum est; ergo effective; unde subdit: *Et per ignem corporeum mens incorporea, etiam incorporea flamma cruciatur*. Quam sententiam colligit ex illo Luc. 16: *Quia crucior in hac flamma*; nam his verbis intelligit Gregorius significari, non videndo tantum, sed experiendo cruciari. Quem locum Gregorii notavit etiam Maldonatus, Luc. 16, dicens approbasse Gregorium communiores hanc Theologorum sententiam, quam ipse etiam probabiliorem existimat.

12. *Durandi objectio.* — *Solvitur.* — Contra hanc vero partem objicit Durandus, quia corpus non potest physice agere in spiritum, etiam ut instrumentum Dei, quia non potest habere actionem præviam. Sed de hac ratione et multis aliis quæ hic sese poterant offerre, late dixi in 1 et 3 tomo, agens de potentia humanitatis Christi Domini, et efficacitate sacramentorum, quæ hic repetere non est necesse. Respondeo igitur, ut citato loco, in divinis instrumentis non requiri propriam actionem præviam connaturalem instrumento; imo cum hoc sumitur, principium petitur, quia hoc ipsum est instrumentum esse naturale et non supernaturale ac divinum; sed urgent aliqui postulando mutationem quæ in effectu fiat ex influentia talis instrumenti, ut possit ad illud referri nova relatione, quam non haberet si illud instrumentum non ageret. Jam vero respondi citato loco, non esse necessariam propriam mutationem in effectu seu termino, sed in actione ipsa per quam fit. Nam terminus potest fieri vel conservari diversis actionibus, et ratione illarum ad diversa agentia referri. Denique si petatur principium seu actus primus in ipso instrumento seu igne, a

quo hæc actio instrumentaria manet, eisdem locis respondi, non esse potentiam superadditam, sed ipsam ignis vel caloris ejus entitatem, quæ est in potentia activa obedientiali, ut a Deo in instrumentum assumatur.

13. *Non omnis potentia congenita est causa principalis.* — *Non omni potentie nativæ debetur concursus.* — Quod autem videtur de novo objici, quia talis potentia erit nativa, et consequenter principalis, vel integra, si sit completa ad totum effectum secundum omnem rationem ejus, vel inchoata, si tantum sit ad effectum secundum aliquam rationem ejus. Hæc (inquam) objectio soluta etiam est eisdem locis, ubi concessimus illam potentiam esse congenitam ipsi rei, imo ab ea non esse distinctam. Negamus autem inde sequi esse principalem et non instrumentalem causam, quia est inferioris ordinis, et natura sua improprioportionata, ideoque non petens ex se concursum seu elevationem ad talem effectum. Nec recte sequitur, si potentia hæc est nativa, esse natura sua proportionatam et propriam causam effectus, vel secundum totum, vel secundum aliquam rationem ejus, quia quando potentia est inferioris ordinis, et solum instrumentaria per subordinationem ad primum agens, non est necesse habere illam proportionem cum effectu. Imo neque in naturalibus instrumentis est id necessarium, intellegendi per propriam causam, ut in objecione sumitur, causam sufficientem et unicam in ratione causæ proximæ: de qua re latius in Metaphysica. Nec etiam sequitur, ratione hujus potentiae esse debitum concursum; sicut non sequitur, si potentia animæ ad recipiendum gratiam est nativa, illi deberi gratiam. Nec sequitur, si intellectus habet nativam capacitatem ad visionem Dei, deberi illi visionem aut lumen gloriæ. Sed de his exemplis et de tota hac re sufficiunt dicta, et de illa distinctione virtutis ad effectum secundum totam rationem ejus, vel secundum aliquam, videri possunt quæ dixi in 1 tom., ad quæstionem 10 D. Thom. Addo denique objectionem factam, si efficax esset, etiam probare non posse Deum uti instrumento physico ad agendum aliquid supernaturale, etiam quoad modum. Itaque non potest uti igne ut instrumento ad producendum calorem eundem numero qui fuit, nec animæ influxu ad illuminandum cæcum, et similia; sequela patet, nam, si ad hos effectus est in causa secunda virtus innata, debebitur concursus, et naturaliter faciet; si vero non est, nec supernaturaliter facere possunt. Id autem videtur incredibile, propter multa quæ brevitatis causa omitto, ne a proposito divertar, et quia ex dictis in Metaphysica de instrumentariis causis, et reproductione eorumdem effectuum facile intelligi possunt. Concludo igitur potentiam innatam latius patere quam potentiam mere naturalem, cui debeat concursus, et vocamus illam obedientiale, propter latius dicta in dict. quæst. 13 tertiae partis.

Thom. 4. 2, q. 1, art. 4, ad 2; tum etiam quia est causa illius. Ergo in efficientia talis mali consistit crucialis; ergo, cum ignis vere ac physice cruciatum efficiat, hoc malum efficit. Et hæc sufficit, nam reliqua efficientia actualiter facere possunt. Concludo igitur potentiam vitalium immediate est impertinens; nam ex tali objecto necessitate quadam naturali sequuntur illi actus, sicut ex combustione ignis in corpore sequitur necessario sensus et dolor, licet ignis ipse non efficiat immediate actus ipsos sensationis aut doloris. Unde tandem confirmatur; nam tunc aliqua causa extrinseca dicitur efficiere cruciatum, quando efficit objectum proximum doloris; sed ita loquuntur Sancti et Scriptura de hoc igne; ergo.

14. *Impugnatur sententia asserens ignem efficiere species intelligibiles, et ita causare tristitiam.* — Secundo assero ignem agere in spiritus rem aliquam inconvenientem, quæ sit objectum doloris seu tristitiae. Hæc etiam est communis Theologorum, quamvis in modo explicandi differant; nam qui dicunt ignem detinere et alligare damnatos, id ponunt tanquam objectum et doloris et tristitiae; qui etiam dicunt efficiere aliquem cruciatum nobis inexplicabilem, illum ponunt ut objectum illius doloris. Solum a nobis differre videntur qui dicunt ignem solum efficiere species alias intelligibiles, vel apprehensionem aliquam aut ipsam tristitiam. Sed horum sententia verisimilis non est, et ex ejus improbatione demonstratur assertio. Primo, quia actus illi vitales fiunt a principio intrinseco, id est, ab ipsa anima et ejus potentiis; non ergo ab igne; quia causa extrinseca non influit physice in actum immanentem, nisi forte per modum objecti, media specie; ignis autem non est objectum talis doloris vel tristitiae secundum se, si aliud malum non operatur, ut per se notum appareat. Unde licet daremus ignem ut instrumentum Dei concurre ad producendas alias species intentionales, vel ipsos etiam actus vitales apprehensionis et tristitiae (quod forte non repugnat, dummodo non tollatur influxus potentiarum in eosdem actus), tamen adhuc oportet assignare objectum verum talis doloris seu tristitiae, et apprehensionis ex qua causatur, ut supra ostensum est; hoc autem objectum esse debet aliquod malum vere et realiter existens in ipsis animabus, alioqui falsa esset apprehensionis et illusoria tristitia, ut supra argumentabamur. Hoc autem malum debet esse distinctum ab ipso dolore, et prius illo, tum quia actus immanens non est primum objectum sui ipsius, ut egregie probat D.

in effectione alicujus rei positivæ. Imo discursus factus probat talem esse illam positivam effectiōnem, ut ad illam non consequatur privatio alicujus rei incompossibilis cum termino talis actionis, de quo statim dicam.

16. *Res quæ fit per actionem ignis, debet esse disconveniens et inhærens spiritui.* — Neces-sarium autem omnino est ut res illa quæ per illam actionem fit, et fiat in ipsomet spiritu qui cruciatur eique inhæreat, et sit illi dis-conveniens. Utrumque patet ex eodem prin-cipio, scilicet, quia alias non posset esse ali-quod verum malum spiritus qui cruciatur, et con sequenter non posset esse objectum veri doloris. Etenim si res illa non afficit ipsum spiritum, quomodo esse potest illi disconve-niens, nisi forte per extrinsecam habitudi-nem, sicut infamia, vel contumelia est quod-dam malum? Sed hic modus non habet locum in illo genere effectus vel actionis, ut per se notum est, tum quia hoc malum extrinsecum non causat proprium dolorem sensus, licet tristitiam inferat; tum etiam quia nullam si-milem extrinsecam habitudinem habere po-test ad dæmones, vel animam, res similis ex-trinseca effecta ab igne, in aere vel alio cor-pore, ut magis in sequentibus declarabitur. Oportet ergo ut illud, quod ab igne fit, in spiritu fiat, inhæreat, et de potentia ejus educatur, et con sequenter ut sit illi disconveniens, alias non posset esse verum malum ejus. Nam res positiva, ut sic, mala non est, sed malum in privatione consummator, quæ privatio quando non est per exclusionem ali-cujus boni, saltem in disconvenientia aliqua consistit, ut latius in Metaphysica, disp. 11, tractatum est.

Per actionem ignis fieri in spiritu qualitatem illi disconvenientem, quæ sit objectum doloris et tristitiae. Assertio tertia.

17. Ultimo ex his concludo, per actionem ignis fieri in spiritu qui cruciatur, qualitatem aliquam spiritualem disconvenientem illi, que dolorifera dici potest, quatenus est ob-jectum doloris et tristitiae. Probatur, quia per illam actionem res aliqua fit, et illa non est substantia, cum inhæreat substantiæ, neque est in aliquo alio prædicamento accidentium, ut facile patet discurrendo per omnia; quantitas enim esse non potest, quia non po-test habere effectum suum in re omnino in-divisibili; nec est ubi, ut ostensum est, quia non consistit cruciatus ille in sola illa deten-tione; nec est duratio, quia hæc per se es-

terna in his rebus, nec major fieri potest; preterquam quod duratio non potest fieri alia actione quam rei existentia; hæc autem non fit ab igne in his spiritibus, ut per se patet, nec ex eo cruciarentur; nec est actio, vel passio; quia hæc non sunt termini actionum, sed via ad terminum; unde jam supponimus ibi intervenire actionem et passionem, sed illius mutationis terminum quærimus; item de relatione constat, quia per se nihil est dis-tinctum a fundamento, ideoque neque per se fit per actionem. Denique de habitu est res per se nota; superest ergo ut sit qualitas. Di-cere enim esse rem alterius prædicamenti possibilis nobis ignoti, ridiculum est, et nihil deserviens ad leniendas difficultates quæ de tali qualitate possunt occurtere. Idemque est si quis contendat non esse propriam rem, sed in modum rei; nam et hoc difficilius intelligitur in re spirituali, et eo modo quo exegitatus fuerit talis modus, debet ad qualitatem reduci ex eodem discursu.

18. *Qualitas impressa ab igne in spiritibus est spiritualis.* — Denique quod qualitas illa spiritualis sit, ex subjecto sufficienter probatur; credimus enim impossibile esse qualitatem corpoream vere inhærente et afficente spi-ritum, quod in primo tomo hujus 3 part. late tractavi. Et (ut daremus) id non implicare contradictionem) esset impertinens tale mi-raeum in præsenti fingere, aliisque illud addere sine utilitate, quia sicut ignis non po-test naturali virtute efficere in spiritum qualitatem incorpoream, ita neque corpoream; et aliunde qualitas spiritualis est magis pro-portionalata ad excitandum vehementiorem dolorem seu tristitiam; sicut enim delecta-tiones spirituales, id est, ex objectis spiritu-ribus provenientes, maiores sunt, ita de do-lore et tristitia existimandum est. Est ergo illa spiritualis qualitas; qualis autem illa sit, vel in quo posita sit ejus malitia, vel disconvenientia aut cruciatus, ab homine non potest explicari. Atque hoc modo explicatum manet quod August. dixit, *veris, licet miris modis.* Hactenus enim declaravimus veritatem cruciatus, et omnia quæ ad illam necessaria sunt seu consequuntur, quæ pertinent (ut sic di-cam) ad questionem an sit talis cruciatus igneus; reliqua vero quæ pertinent ad inter rogandum, quid vel qualis sit, mira esse di-cimus, neque amplius a nobis explicari posse.

Argumenta contra præcedentem assertionem.

19. *Prima. — Secunda. — Tertia.* — Non desunt tamen qui persuadere velint qualitatem hanc esse impossibilem. Primo, quia ne-cessere est qualitatem illam non esse connatu-ralē Angelis vel animabū; ergo nec alicui crea-turæ; ergo erit qualitas supernaturalis quoad substantiam; ergo tantum abest ut possit esse mala vel disconveniens spiritui, ut potius illum maxime perfectura sit, sicut character, vel alia similia. Secundo, quia qua-litas positiva non causat dolorem vel tristi-tiam, nisi quatenus tollit aut minuit conve-nientem naturæ dispositionem, vel in ordine ad esse seu conservari, vel in ordine ad ope rationem, ut ex rebus corporeis constat, per quarum proportionem possumus nos hæc spi-ritualia concipere, et non aliter; nulla vero qualitas potest fieri in spiritu, quæ minus bene illum disponat in sua substantia, et in ordine ad esse vel conservari, ut per se con-stat; quia in hoc est simplicissima et per-pe-tua, nullaque indiget qualitatum dispositione. Nec etiam in ordine ad operationem; quia supponimus qualitatem hanc non esse spe-ciem intelligibilem vel habitum aliquem, ut dictum est; ergo. Tertio, quia non appetit quomodo illa qualitas possit esse disconve-niens spiritui; non enim ratione ejus effectus, quem positive confert; nam ille necessario debet esse bonus et ad perfectionem spec-tans, cum omnis res positiva, ut sic, dicat perfectionem; nec ratione alicujus boni quo privat; quia nec tollit temperamentum, nec qualitatem, nec pulchritudinem aliquam; in quo ergo posita est illa disconvenientia?

20. Hæ rations, si efficaces sunt, non so-lum probant hunc effectum ignis non consi-stere in aliqua qualitate impressa ab ipso in spiritum, sed etiam non posse esse rem ali-quam veram, cujuscunque ordinis aut præ-di-camenti cogniti vel incogniti a nobis esse singulare. Patet, nam eodem modo inquiramus in quo consistat malitia vel disconvenientia talis rei. Nam, ut res positiva est, non est mala, et necessario confert aliquam perfectio-nem; non tollit autem aliquam aliam rem vel proportionem convenientem, vel necessariam ad conservationem, vel operationem; quæ igitur esse potest res talis, aut ejus disconve-nientia, quamvis incommoditatem aut deformitatem potest afferre spiritui? Et simili-ter inquiramus an res quæ accidentaria necessario esse debet, cum sit in Angelo, sit supernatu-

ralis quoad substantiam, vel connaturalis ali-cui creature. Itaque vel rationes in univer-sum probant nullum esse possibilem taleū cruciatum, vel nihil probant, sed ab omnibus solvendæ sunt. Quod æque procedit, sive po-natur cruciatus hic fieri per ignem; sive im-mEDIATE a Deo ad præsentiam ignis; eodem enim modo inquirendum erit quænam res illa sit, quam Deus in anima vel Angelo facit, cuius ordinis, quam disconvenientiam afferat, et similia.

21. *Solvitur prima obiectio. — Qualitas im-pressa ab igne in spiritibus est præternatura-lis.* — Ad primam ergo objectionem imprimis assero non sequi qualitatem nulli creature connaturalē esse supernaturale, eo modo quo grata et virtutes infusa supernaturales dicuntur; est enim hoc necessarium, non ta-men sufficit; nam ultra hoc necesse est ut sit qualitas divini ordinis, sitque participatio eminens alicujus perfectionis simpliciter na-ture intellectualis, quatenus talis est. Unde dotes gloriæ corporis, quæ qualitates sunt, nulli creature sunt naturales, et tamen non sunt supernaturales eo modo quo gratia et charitas. Imo nec character, etiamspirituali sit, videtur illo modo supernaturalis, ideoque ad perfectionem simpliciter animæ Chri-sti non spectat. Adde calorem ut centum for-tasse nulli creature connaturalē esse, et non propterea esse supernaturale illo modo. Has ergo qualitates præternaturales potius creaturis quam supernaturales censeo, vel saltem non esse de ratione earum, ut su-pernaturales sint; ut, verbi gratia, si Deus tribueret intellectui angelico speciem intelli-gibilem inferioris ordinis, et commensurata-illii quæ est in homine, præternaturalis illi es-set, non tamen simpliciter supernaturalis. Sic ergo philosophandum censeo in re hac de qua agimus; talis enim est qualitas impressa ab igne, ac proinde ad perfectionem non spectat, sed potest esse spiritui disconve-niens.

22. *Satisfit secundæ et tertiae obiectio. — Ut qualitas sit disconveniens, sufficit ut sit illi naturaliter improportionata.* — Unde ad se-cundam et tertiam objectionem respondeatur imprimis, ut aliqua res seu qualitas disconve-niens sit alteri et habeat rationem mali, non esse necessarium ut aliam rem vel qualitatem ab illa excludat, sed tantum ut illi sit natura-liter improportionata, ut in disp. 11 Metaph. late tractatum est. Et exemplis declarari pos-test, quia nimius calor ultra octo gradus est

disconveniens igni, etiamsi illum nulla qualitate privet; et rebus monstrosis superflua multitudo membrorum aut partium non naturalium est disconveniens, etiam si alia re non privet. Deinde dicitur, licet disconvenientia unius rei ad aliam regulariter non intelligatur, nisi in ordine ad debitam conservationem vel operationem, tamen etiam intelligi posse in ordine ad pulchritudinem et convenientem naturae compositionem, maxime in ordine ad divinam omnipotentiam, quae infinitis modis potest vel perficere, vel deformare creaturam suam, et affligere illam quae sensus vel cognitionis capax fuerit.

23. Tandem potest haec sententia speciale habere difficultatem in animabus purgatorii, quibus non videtur posse imprimi qualitas aliqua, quae illas deformes reddat, cum sint pulcherrimae per gratiam, et alia supernaturalia dona. Sed nihilominus si verum est, illas torqueri ab igne, necesse est aliquid hujusmodi in eis fieri, ut rationes factae, cum proportione applicatae, probant. Et ita in revelationibus apud Bedam et alios, etiam animae purgatorii leguntur videri deiformes; nec repugnat superiori modo esse perfectas, et adhuc manere in illis aliquid imperfectionis per inferiores qualitates seu impressionses. Quidam vero excogitant hanc qualitatem non aliter deformare aut affligere, quam representando animae peccata praeterita et reatum inde contractum, et omnes defectus, omnemque vitae negligentiam, que fuit occasio moriendi in eo statu. Sed hoc mihi non probatur, tum quia illa representatio non potest esse naturalis, sed ad placitum ex aliqua Dei impositione prius revelata ipsi animae; tum etiam quia tota illa representatio non excedit poenam vermis conscientiae, et ideo superflua et insufficiens est. Id ergo quod imprimitur spiritui, quidquid illud sit, altiori modo, et nobis incognito illum male afficit, deformat ac contristat; illud autem esse non potest nisi qualitas aliqua, licet modus ejus ignoretur.

SECTIO III.

Quam sit acerba haec pena ignis purgatorii.

1. *Poenam damni purgatorii excedere quodlibet temporale malum.* — Potest praesens quaestio de poena damni et de poena sensus tractari. De priori certum est esse gravissimam ex parte privationis tanti boni, quae licet temporalis sit, majus malum merito existimat, quam quodlibet temporale dampnum

vita praesentis, ut docnit D. Thom., 4, d. 21, q. 1, art. 1, q. 3, quem sequuntur Palud. ibi, q. 1, art. 1, concl. 4; Rich., d. 20, art. 2, q. 1; Soto, d. 13, art. 3, concl. 2. Qui etiam intendunt tristitiam ortam ex illo malo apprehenso, esse majorem quolibet dolore vel tristitia hujus vitae. Unde concludunt penam illam damni omnibus modis exceedere omnes hujus vitae poenas; censem enim, ut supra notavi, hanc tristitiam ad poenam damni pertinere, et ideo hunc dolorem cum privatione conjungunt, ut illa sit omnibus modis major poena. Quia saepe contingit privationem majoris boni non inferre tantum dolorem, quantum minus damnum infert; flagellum enim saepe causat majorem dolorem quam ensis, licet non privet aequali bono. Probatur autem haec sententia, quia magnitudo tristitiae oritur ex magnitudine boni amissi seu mali praesentis, et ex vehementiori illius consideratione, et ex magna affectione ad illud; haec autem omnia excellunt in poena illa; talis enim est visio et beatitudo coelestis ut possessio illius vel per diem excedat omnia bona hujus vitae simul sumpta, et per diuturnum tempus possessa; tale est etiam bonum illud ut si opera nostra vel afflictiones per se spectentur, esset superabundans premium illorum, etiamsi ad breve solum tempus concederetur; ergo e contrario retardatio tanti boni et privatio ejus, licet temporalis, maximum malum est, infinite (ut sic dicam) excedens omnia hujus vitae documenta. Rursus animae illae sanctae ponderant et expendunt optime gravitatem illius mali, et quod gravissime pungit, cognoscunt sua culpa et negligentia illud sustinere. Ac denique vehementer amant Deum, et consequenter eadem intensione appetunt illum videre; se etiam ordinatissima charitate diligunt; ergo necesse est ut vehementer tristitiam inde concipient.

2. *Objectio contra assertionem positam.* — Dices: multa etiam sunt quae dolorem illum lenire possunt. Primo, certitudo glorie futurae. Quae spes non potest non afferre illis magnum gaudium, juxta illud Pauli, *Spe gaudentes*, etc. Unde Cæsarius Arelatensis, hom. 8, sic objicit: *Sed dicet aliquis: non ad me pertinet quandiu moram habeam, tantum ut ad vitam æternam perveniam.* Secundo, honestas et rectitudo voluntatis, per quam conformantur divinae justitiae, unde fit illa poena quodammodo voluntaria, et consequenter non admodum affligens. Tertio ex divina charitate non solum tolerant, sed etiam gau-

dent tali poena, quia vident esse medium ad satisfaciendum Deo, et ad obtinendam perfectam conscientiae puritatem ac dispositiōnem necessariam ad videndum Deum. Confirmatur, quia Patres veteris Testamenti eamdem penam sustinentes quoad privationem seu dilationem beatitudinis, nihilominus habebant spiritualem consolationem; nam de Lazaro dicitur, Luc. 16: *Hic autem consolatur.* Nec est verisimile habuisse tantam tristitiam quantam in hoc seculo in multis occasionibus homines patiuntur. Imo August., epist. 99 ad Evod., et Gregor., 13 Moral., c. 17, alias 22, significant illos fuisse in requie absque ulla poena. Tandem hinc oritur difficultas supra tacta; quia sequitur sanctiores animas purgatorii, quamvis levissimas culpas et reatus habeant, acerbius puniri quoad hanc poenam et tristitiam. Patet, quia privantur majori pondere gloriae; ergo etiam inde magis tristantur, tum quia bonum quod amittunt est majus; tum etiam quia perfectiorem habent charitatem, quae est radix hujus doloris. Propter haec igitur S. Bonaventura, in 4, d. 20, art. 1, q. 2, non putat tristitiam animarum purgatorii ex hoc solo capite dilationis beatitudinis esse magnam.

3. Verumtamen negotium hoc considerari potest vel ex natura rei, vel ut subest ordini divinae justitiae. Et licet utroque modo tristitia haec magna sit, tamen, si solum naturalem actionem seu consecutionem spectemus, non est dubium quin hic dolor possit aliis mediis et considerationibus propositis minui vel leniri; imo etiam non semper esset uniformis ac necessarius omnino. Possent enim animae illae pro suo arbitrio considerationem avertere a malo dilationis, et vehementer illam applicare ad bonum spei, et inde magis consolari, et sic de ceteris. Nihilominus tamen etiam hoc modo magis consentaneum est naturali propensioni, tum naturae, tum etiam charitatis, ut illae animae ferantur in actuali considerationem praesentis status quem habent, et illius quo carent sua culpa, et quod ex illa dilatione vehementer affligantur. Et quamvis huic considerationi aliae superveniant quae consolationem generent, non minuant priorem tristitiam, sed juvant ad illam ferendam patienter summa cum rectitudine. Nam hinc etiam provenit ut poena illa secundum se spectata involuntaria sit, tamen in ordine ad justitiam divinam sit acceptata voluntarie; conformantur enim illae animae divinae voluntati in formaliter volito, non in ma-

De acerbitate poenæ sensus in animabus purgatorii.

5. *Quorundam opinio.* — *Vera sententia.* — *Ratio conclusionis.* — Superest dicendum de poena sensus, de qua nonnulli Theologi volunt non esse graviorem poenam, quam si

ea quæ ex igne causatur in anima corpori conjuncta, dum corpus comburitur; quia putant eundem omnino dolorem resultare ex illo igne in anima separata. Et hoc plane sequitur ex opinione Soti supra relata. Nihilominus communis sententia est illam penam esse acerbiorem omni pœna hujus vite. Ita D. Thom., Bonav., Palud., Richard., citatis locis. Idem sentit August., lib. 2 contra Manichæum, c. 24, et lib. 50 homiliarum, in 16, latius libro de Cur. pro mort. agend., c. 18, ubi de igne purgatorii loquens, ait: *Etsi æterpus non sit (utique quoad punitionem) miro tamen modo gravis est, exceditque omnes pœnas quas aliquis in hac vita passus est.* Unde in id Psalm. 37: *Domine, ne in furore tuo arguas me,* ait, damnatos argui in furore Dei, justos vero in purgatorio corrigi in ira Dei, quia purgantur igne, qui gravior est omni pœna hujus vitæ. Idem Gregorius, exponens verba ejusdem Psalmi trigesimi septimi, qui est tertius Pœnitentiæ. Beda ibidem, et lib. 3 Historiæ Anglic., cap. 19, et lib. 9, c. 13; et Bernard., serm. de Obitu Humberti; Anselm., 1 Cor. 3: *Sciendum enim est (inquit) quod gravior est ille ignis quam quidquid homo pati potest in hac vita.* Et in Elucidar., loquens de purgatoriis pœnis, ait: *De quibus minimum magis est quam maximum quod in hac vita excogitari potest.* Idem habetur nomine Augustini, libro de Vera et falsa penit. Facit etiam illud Hilarii, Psal. 118: *Concupivit anima mea desiderare, etc.: Ille nobis est indefessus ignis adiungendus, in quo subeunda sunt gracia illa expianda a peccatis animæ supplicia, quæ nos purgationem vocamus.* Denique Cæsarius, dicta homil. 8, post verba supra citata: *Nemo, inquit, hoc dicat, fratres charissimi;* quia ille ipse purgatorius ignis durior erit quam quod possit pœnarum in hoc seculo aut accidere, aut sentiri, aut cogitari. In epist. etiam 206, inter epistolæ Augustini, quæ tribuitur Cyrillo Hierosolym., estque de miraculis D. Hieronymi, refertur, pœnam sensus purgatoriæ esse æque gravem ac inferni, solumque in duratione differre. Idem late Carthusianus, lib. de Judic. animarum, c. 14 et sequent. Ratio a priori sumenda est ex ordinatione divinæ justitiae, et ex gravitate offensionis ejus, etiam minimæ, quæ altioris rationis est, quam omne malum creaturæ, et ideo, licet non sempiternam mereatur, meretur tamen pœnam graviorem, et quasi altioris rationis, quam Deus in vita futura cum

rigore exigit, quia homo in hac vita, tempore sibi concessa usus non est ad benigniorum compensationem faciendam. Quod autem anima capax sit hujusmodi pœnae, suppositis quæ diximus in præcedenti sectione, facile intelligi potest; quia malum spirituale, quod est objectum illius tristitiae, est gravius malum quam sensibili objectum doloris, et fortius apprehenditur ab anima separata, quæ etiam expeditior est ad operandum; affectiones etiam spirituales tam gaudii quam tristitiae, ex se sunt vehementiores; Deus etiam facile potest necessitate quadam ad tantum dolorem mouere; ergo.

6. Bonaventuræ limitatio.—At vero D. Bonav., in 4, d. 20, art. 1, q. 2, assertionem hanc limitat, dicens, licet ex suo genere illa pœna gravior sit omni pœna sensibili hujus vitæ, ita ut maximam ac maximam comparando, illa excedat, non tamen in individuo: quia magna pœna hujus vitæ potest excedere minimam aliquam purgatoriæ pœnam. Et morali ratione videtur hoc verisimile; quia si anima purgatoriæ solum habeat unum veniale peccatum leve, non videtur mereri propter illud summos hujus vitæ cruciatum, et tamen meretur aliquam pœnam purgatoriæ; ergo non omnis illa ita est acerba, ut superet omnes hujus vitæ. Quod a fortiori sequitur, si vera sunt revelationes supra relatæ, quod animæ aliquæ purgantur sine ulla pœna ignis; ergo a fortiori purgabuntur aliqua levissima pœna. Aliqui tamen Patres citati generalius loqui videntur, etiam comparando minimam pœnam purgatoriæ ad maximam hujus vitæ. Et specialiter expresse id affirmatur in illa epist. Cyrillo Hierosol. attributa, et refertur ibi de hac re quædam relatio.

7. Sitne minima pœna purgatoriæ major omnibus hujus vitæ.—Breviter assero rem esse incertam; quia comparatio proprie fit inter homogenea, seu similia; haec autem pœnae sunt diversarum rationum. Unde, si loquamur de gravitate essentiali seu specifica, excedit purgatoriæ pœna etiam minima, quia est alterius speciei seu ordinis in genere mali et doloris; si vero comparentur in accidentibus, sic non repugnat multa esse in aliquibus pœnis hujus vitæ, quæ non sint tam gravia, in aliquibus pœnis purgatoriæ; ut, verbi gratia, potest pœna aliqua hujus vitæ excedere in duratione, in gradibus intensionis, in multitudine pœnarum seu dolorum. An vero hic excessus possit esse tantus ut in æ-

Richardus, Bonaventura, Paludan., Soto, dist. 19, et alii qui solum videntur nisi conjectura, quod non deceat animas justas et sanctas, quæ jam peccare non possunt, dæmonesque usque ad ultimum conflictum vicent, eis iterum tradi ut ab eis torqueantur. Aliunde etiam videtur credibile dæmones, quod in ipsis est, non affligere illas animas, quia non sperant illas ad peccandum posse provocare, qua spe moventur ad vexandum viatores, quantumvis perfectos; et aliunde vident vexationem suam potius profuturam, ut illæ animæ citius ab illis tormentis liberentur. Et ideo, quantum conjectura assequi possumus, nisi dæmones a Deo cogantur, voluntate sua non assumunt hoc ministerium; nulla autem necessitas apparet ob quam a Deo cogantur; nec etiam videtur expediens, cum ipsi dæmones non nisi prava voluntate et odio sint tale ministerium effecturi.

10. Quomodo dæmones possint esse ministri ad torquendas animas.—In hac re tam in inferno quam in purgatorio difficile est explicare quomodo dæmones sint ministri vel instrumenta ad torquendas animas per ignem; quia in hoc nec actionem physicam per se efficere possunt, quia ipsi non concurrunt cum igne, sed solus Deus, ut per se notum est; nec etiam per accidens concurrunt, quia nec applicant ignem, nec aliquid aliud operantur, quod ad illam ignis actionem aliquo modo conferat. Solum ergo videntur posse concurrere, aut deferendo animas ad illa loca pœnarum, aut illas violenter detinendo, aut ibi aspectu suo et conviciis, et aliis actionibus similibus, mentalibus potius quam externis, illas affligendo. Primus modus possibilis est, etiam circa animas purgatoriæ; communiter tamen non creditur necessarius, quia animæ illæ, agnita Dei voluntate, sponte illuc tendunt, et honoris ac consolationis causa potius creduntur Angeli custodes eas comitari quam impugnatores. Unde multo minus indigent in eo loco violenta detentione, quare ad pœnam ignis nullo modo existimo concurrere, aut ministerium aliquod conferre angelos malos. Reliquæ autem actiones dæmonum non sunt consentaneæ statui animarum justarum; nec credo fieri posse ex imperio Dei, sed solum ex permissione; et ideo verisimiliorem censeo sententiam Theologorum, quod dæmones nullo modo torqueant illas animas; quia neque hoc eis imperatur, neque ex sola permissione facient, ne illis oc-

Num pœna purgatoriæ per dæmones tanquam per ministros infligatur.

8. Pars affirmans.—Ex vita Bernardi.—Ultimo dubitari hoc loco solet an pertineat ad supplicium hoc purgatoriæ, ut per dæmones tanquam per ministros divinæ justitiae pœna illa infligatur. Nam si hoc ita est, id pertinet ad hujus pœnae gravitatem: nam ipsa visio dæmonum gravissima pœna est, ut dicitur in illa epistola Cyrillo attributa. Quod autem dæmones ministri sint hujus pœnae, ex multis revelationibus colligitur. Nam in vita D. Bernardi, lib. 4, c. 10, refertur religiosum quemdam post mortem S. Bernardo apparuisse, qui quatuor dilaceratis se traditum esse querebatur, a quibus affligebatur, qui postea ejusdem Sancti precibus liberatus est. Idem sumi potest ex Beda, lib. 3 de Histor. Anglic., cap. decimo nono; Carthus., de Judic. partic. Congruentia etiam afferri potest; quia dæmones sunt ministri divine justitiae in vindicandis peccatis post hanc vitam; ipsi etiam in divino judicio unumquemque accusant, etiam justum, de quoquaque vel levi lapsu, aut reatu; ergo illis etiam ut ministris committitur eorum supplicium.

9. Pars negans communis.—Contraria nihilominus sententiam docent communiter Theologi, in 4, dist. 20 et 21, ubi D. Thomas,

casionem alicujus boni vel celerioris libera-
tionis afferant. An vero illæ animæ videant
lare deformitatem dæmonum incertum est ;
tamen etsi videant, non videntur inde tor-
queri, sed potius gratias agere Deo quod se
ab eo statu liberavit ; nec de malo illorum
compatientur, quia illos vident jam esse om-
nino extra statum salutis. Si autem percipi-
piunt blasphemias damnatorum contra Deum,
non parum inde torquentur.

SECTIO IV.

Quam sit diurna purgatori pœna.

1. *Pœnam purgatorii esse temporealem.*—In
hac re, aliqua in generali possimus statuere
quæ revelata sunt, vel ex revelatis aperte
colliguntur; proprium tamen præcimum tem-
pus illarum poenarum præfigere, impossibile
est in particulari, quia non est revelatum.
Primo ergo certum est pœnam illam non fo-
re æternam, sed temporealem. Hoc satis patet
ex disputat. 1, sect. 4. Nam hæc est veluti
differentia essentialis inter infernum et pur-
gatorium, et in hoc sensu credit Ecclesia pur-
gatorium esse; sicque dixit Paulus : *Saleus*
erit, sic tamen quasi per ignem. Unde optima est
illa disjunctio August., lib. 2 de Genes. con-
tra Manichæum, ubi de eo qui reatum ali-
quem retinet peccatorum : *Vel ignem (inquit)*
sentiet purgatorium, vel pœnam æternam.

2. *Pœnas purgatorii non duraturas ultra*
diem judicii.—Secundo certum est, pœnas
purgatorias non esse duraturas ultra diem
judicii. Quod his verbis docuit August., 21
de Civit., cap. 16 : *Purgatorias pœnas nullas*
futuras opinetur (scilicet homo fidelis) nisi
ante illud ultimum tremendumque judicium.
Et sumitur ex sententia finali Matthæi 25, per
quam proponuntur judicandi omnes qui pro-
pria opera habere potuerunt (nam de infantibus
ibi mentio non est); illi autem omnes
vel in beatitudinem recipiuntur, vel in gehen-
nam relegantur; jam ergo tunc non est pur-
gatorius locus, sed supponuntur purgati om-
nes, qui salvandi sunt. Prius enim antecedet
judicium particulare erga omnes, et conce-
detur tempus sufficiens, et pœna ita augme-
bitur, ut quidquid residuum fuerit, intra illud
possit perfecte purgari, et ad gloriosam re-
surrectionem præparari. Unde confirmatur,
quia ante judicium, omnes tam salvandi
quam damndi resurgent, et omnes salvandi
resurgent in gloria, impassibiles et im-
mortales, juxta illud 1 Cor. 45 : *Seminatur*

corpus animale, surget spirituale : seminatur
in corruptione, surget in incorruptione; semi-
natur in ignobilitate, surget in gloria. Quem
locum tractans Orig., hom. 14 in Lucam, ait,
piaculum esse maximum cogitare corpus re-
surgens esse sordidum, vel pollutum, aut
purgatione indigens. Unde quod paulo infeli-
cioris in eadem homil. habetur, post resurrec-
tionem ex mortuis indigere nos sacramento
eluente atque purgante, quia nemo absque
sordibus resurget, vel suppositum est, vel
mendosum; nam fortasse dicendum esset,
ante resurrectionem indigere nos purgatione,
quoniam alias nemo purus omnino resur-
get. Et cum hac lectione quadrat ratio quæ
ibidem subiungitur, scilicet, quia nulla inven-
nitur anima, quæ statim universis vitiis ca-
reat, videlicet, sine sacramento baptismi, vel
aliis remedii.

3. *Recte posse solam animam luere pœnam*
pro culpa, quam etiam corpus commisit.—Di-
cetur fortasse, repugnare integrum purgatio-
nem fieri in sola anima ante resurrectionem
corporis. At hoc dici non potest, alias nullæ
animæ indigentes purgatione viderent Deum
ante generalem resurrectionem, vel vident
illum ante perfectam purgationem, quæ postea
perficietur in corporibus reassumptis;
quorum utrumque absurdissimum et erro-
neum est. Non ergo repugnat perfectam sa-
tispassionem in animabus fieri; quia licet
corpus fuerit organum animæ ad peccandum,
tamen, quia ipsa anima est principalis cau-
sa, in cuius voluntate vera ac formalis ra-
tio peccati existit, in illa poterit fieri suffi-
cientis vindicta pro illo reatu temporali, qui
ex peccato jam remisso in ea manet. Nam
quidquid doloris et tristitiae patitur homo in
corpore, dum in eo castigatur vel flagellatur,
in anima est principaliter, ideoque fieri optime
potest ut per graviorem dolorem solius
animæ compensetur; secluso autem sensu
doloris et tristitiae, satis pœnae patitur homo
in corpore, tam in ipsa morte, quam in cor-
ruptione, vel incineratione post mortem. Ita-
que esse possunt animæ perfecte purgatae
ante resurrectionem, perlittere ad divinam
providentiam ut ita fiat; nam facile fieri po-
test, et expedit, quia dies judicii est veluti ultimus
terminus totius vitæ et consummatio
prædestinatorum omnium.

4. *Durationem poenarum purgatorii non esse*
æqualem in omnibus animabus.—*Solutio.*—
Tertio certum est, durationem poenarum pur-
gatorii non esse æqualem in omnibus anima-

bus quæ ibi purgantur. Ita docent omnes
Scholastici supra, cum August., lib. de 8
Q. ad Dulcitium, q. 1, in fin., et lib. 50 ho-
mil., in 16. Ratio est, quia non omnes animæ
decedunt cum æquali reatu peccatorum re-
missorum; ergo nec pœna illorum erit æqua-
lis, sed quanto magis minusve transeuntia di-
leixerunt, tanto brevius tardiusve salvabuntur;
nam quanta fuerit peccati materia, tanta erit
transeundi mora, ut August. dixit. Dices: po-
terit esse hæc inæqualitas in intensione pœ-
narum cum æqualitate in duratione, hoc enim
non repugnat justitiæ; et Beda, lib. 5 Hist.
Angl., c. 43, refert animas omnes purgandas
usque ad diem judicij in purgatorio detineri
ex ordinaria lege, nisi propter Ecclesiæ in-
tercessionem aliquæ citius liberentur; est er-
go in hoc quædam æqualitas. Sicut in infer-
no est æqualitas in duratione pœnarum, et
nihilominus est inæqualitas secundum men-
suram justitiæ commutativæ, ut recte notavit
August., 21 de Civit., cap. 16. Respondetur,
de potentia absoluta hoc non repugnare;
nulla enim appetit implicatio contradic-
tio-
nis; tamen de facto non ita fieri. Quod patet
primo ex sensu Ecclesiæ; credit enim animas
purgatorii ad beatitudinem successive trans-
ire, prout in eis reatus major vel minor,
brevius vel tardius expiat. Nec refert dicere
hoc fieri per satisfactiones Ecclesiæ; nam in
his etiam satisfactionibus est compensatio se-
cundum quædam æqualitatem, solumque
sufficiunt ad aliquam temporealem pœnam
solvendam; ergo eadem ratione per ipsam
pœnam potest fieri liberatio intra aliquod
breve tempus. Et propterea non est conve-
niens neque decens divinam justitiam, ut animas
sanctissimas propter levissimam culpam
vel reatum, tempore nimium diurno extra
beatitudinem detineat. Accedit quod ablata
aversione a Deo per gratiam, tollitur æterni-
tas pœnae, qua sublata, duratio pœnae quæ
manet, sumi debet cum aliqua proportione
ad culpam, sicut sumitur etiam intensio. Et
ideo non est simile de damnatis, quia illi
æquales quodammodo sunt in substantiali (ut
sic dicam) aversione a Deo, et ideo etiam in
æternitate pœnae æquales sunt; animæ vero
purgatorii, licet convenienter etiam in conver-
sione ad Deum, ratione cujus omnium illarum
pœna temporalis est, tamen in ratione
seu fundamento pœnae non sunt æquales, et
ideo nec in duratione pœnae esse debent.

5. *Non purgari singulas animas usque ad*
judicij diem.—*Rupert. exponitur.*—Quo-

circa incredibile est (ut supra dicebam) pœ-
nas purgatorii in omnibus durare usque ad
judicij diem regulariter, seclusis suffragiis
Ecclesiæ, tum propter dicta, tum etiam quia
illa eset quedam inæqualitas, ut si sanctus
vir cum levissimo reatu multo antea moritur.
Item, quia etiam ante Christi adventum erat
transitus a purgatorio ad sinum Abrahæ; alias
illæ solas animas ibi Christus invenisset, quæ
ex hac vita sine ullo reatu temporalis pœnae
migrarunt, quod per se incredibile est; ergo
multo magis erit nunc transitus in paradi-
sum, etiam per justam solutionem pœnarum.
Unde, si quæ sunt revelationes quæ aliud in-
dicent, vel exponendas sunt de toto purgato-
rio, et non de singulis personis; vel si hanc
expositionem non patientur, admittendæ non
sunt. Similiter est pie exponendus Rupert.,
lib. 3 in Genes., cap. 32, ubi significat ante
Christi adventum nemini fuisse pervium pur-
gatorium ignem; vel enim intelligit non fuisse
pervium usque ad beatitudinem; vel certe lo-
quitur in generali de igne afflictionis et ali-
cujus pœnae, saltem per detentionem in ali-
quo loco inferni.

Possitne assignari terminus maximus ultra
*quem duratio pœnae purgatorii non tran-
scendet?*

6. *Soti opinio.*—*Impugnatur.*—*Resolu-
tio.*—His ergo existentibus certis, incertum
manet quanto tempore unaquæque anima
purgetur, vel an possit aliquis terminus maxi-
mus assignari, ultra quem non transcendit
illa duratio in aliqua vel aliquibus purgatoriis
animabus. In qua re Soto, 4, d. 19, q. 3, a. 2,
in fin., quibusdam conjecturis judicat nemini
ultra decennium in purgatorio detineri.
Quia potuit Deus ita constituere gravitatem
intensivam illarum poenarum, ut intra illud
tempus possint delere omnem maculam ex
peccatis relictam; ergo non est verisimile vo-
luisse Deum diutius detinere amicos suos.
Secundo, quia per leves et temporales satis-
factiones breviores hujus vitæ compensantur
similes reatus, præsertim ex solis venialibus
peccatis relieti. Tertio, quia juvent Ecclesiæ
suffragia. Alii gravi censura notant hanc sen-
tentiam. Primo, quia variis revelationibus
constat animas justorum diutius in purgato-
rio detineri. Secundo, quia usus Ecclesiæ vi-
detur id supponere, tum in suffragiis pro de-
functis particularibus qui ante plures annos
decresserunt, tum in forma et modo conce-
dendi indulgentias plurium annorum. Tertio,